

КОМБИНИРАНИТЕ МЕТОДИ КАТО ПОДХОД ЗА ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ
И ПРИЛОЖЕНИЕ В ПРАКТИКАТА

Мартин Джуров

В продължение на десетилетия в полето на психологичната наука се води дебатът дали количествените методи или проучванията на качествените характеристики могат да доведат до обяснение на функционирането на психичното. От една страна стоят строго обективните измервания от експериментални данни, от друга – задълбоченият поглед върху изучаването на субективното изживяване на индивида. Отговор на тази дилема се явяват комбинираните методи за изследвания (Mixed Methods Research).

Интересът към прилагането на тези методи в съвременната психология се засилва в началото на века. Тяхно предимство е гъвкавостта от съчетаването на количествена и качествена обработка на данните за анализ при третирането на ограничен брой изследвани случаи, засегнати от комплексни явления. Тези методи дават широки възможности за сравнения и анализ на динамични процеси. Данните са събирани едновременно в естествена среда, в качествено изследване, което се обляга на първоначални количествени измервания.

Ключова характеристика на изследването, основано на комбинирани методи, е неговият методически плурализъм или многообразие, което често води до по-добро качество на изследването (сравнено с изследването, базиращо се само на един метод). Изследването, основано на комбинирани методи, ще бъде още по-успешно занапред, тъй като все повече изследователи проучват този модел и помагат за подобряване на идеите и чрез редовното му прилагане.

Изследванията, основани на комбинирани методи, предлагат нови възможности за практикуващите изследователи, които биха искали методолозите да описват и разработват техники, които са по-близо до използваните в практиката. Изследването с комбинирани методи, като трета парадигма, може да помогне за премахване на разединението между количествените и качествените изследвания¹.

Като илюстрация за плурализма между количествените и качествените методи можем да представим случай от практиката, отнасящ се до работата с деца от аутистичния спектър.

Аутистичният спектър има многобройни прояви

в различни форми, като във всяка форма съществуват големи вариации. Невъзможно е да се дефинират степените и границите на една форма сама за себе си. При все това всички тези прояви от аутистичния спектър се обединяват в триадата на аутизма: изразна комуникация, социални взаимодействия и въображение.

Работата с хората от аутистичния спектър изисква индивидуален подход с прилагането на ясно очертани методически изисквания.

Подобно състояние на индивида – дете от аутистичния спектър, изисква едновременно включване на стриктен психологически инструментариум (количествени измервания) и намесата на индивидуална програма (качествен подход).

Пример за приложение на комбинирани
методи в практиката

*Индивидуална програма за дете с признаци на
хиперактивност и дефицит на внимание*

Случай А. К.

Проведената интервенция касае момиче на 8 години от гр. Варна, което посещава социалнопсихологичен център по искане на майка си. А. К. е с диагноза хиперактивност от 4-годишна възраст. Оценка от различните специалисти определя състоянието на детето като отлично в соматичен, неврологичен и логопедичен план. Педагогическата оценка е: проблеми в обучението и училищната адаптация. Детето проявява хиперактивност и дефицит на вниманието с комуникативни затруднения.

След количествено събиране на данните и поставяне на диференциална диагноза е изработена окончателна оценка на детето:

– прояви от аутистичния спектър, включващи: затруднения в комуникативните взаимодействия, хиперкинетичност, хиперактивност с дефицит на вниманието. Оценка по Теста за аутистичен спектър в детството (CAST) – детето получава 15 точки.

Впоследствие се изработва стратегия за действие и индивидуална програма за работа върху преодоляването на когнитивните, комуникативните и специфичните затруднения на А. К. В индивидуалната програма на А. К. се поставят акценти върху комуникативните затруднения, когнитивното функциониране – внимание, концентрация. Пред-

¹ Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J. (2004) Mixed Methods Research: a research paradigm whose time has come. // Educational Researcher, vol.33, No. 7.

вижда се работа със семейството за структуриране на средата.

Описание на хода и резултатите от прилагането на психологически подходи, основаващи се на комбинираните методи

През целия период на работа с А. К. се съчетават периодични количествени измервания чрез отчитането на невропсихологични показатели и качествени изменения в състоянието на детето.

По времето, когато се запознахме с А. К., тя беше на 8 години. Учете в училище „Г. М.“ в град Варна. Живееше с майка си и баба си. Тя е активно, привлекателно дете, общителна е. Има интереси към пластичните изкуства, рисува добре. Детето е хиперкинетично. Спортува конна езда. Конете са основният ѝ център на интереси. Повечето от играчките ѝ са коне, които тя в продължение на дълго време подрежда, рисува или им говори.

Първите проблеми с адаптацията към учебна среда се появяват на четиригодишна възраст. Детето трудно задържа вниманието си върху задачите, поставени от госпожите в детската градина. Разсейва се и при най-малкия шум, например при падане на молив. Постоянно е в движение и трудно се спира на едно място, дори когато възрастните го изискват. Има провокативно поведение – демонстративно да бръкне в ел. контакт, да се провеси от парапета на балкона и т.н. Майка ѝ търси специализирана помощ и А. К. получава диагноза за хиперактивност. Някои от специалистите изразяват мнение за детски аутизъм (нашият екип категорично отхвърля подобно предположение). Майката търси решение в сеанси по хипотерапия.

На 7 години А. К. е записана в първи клас и нейните проблеми се задълбочават. Те касаят най-вече поведението и устойчивостта в клас, вниманието и концентрацията, хиперактивността. Класната не осъзнава същността на проблемите на детето, въпреки че предварително е била запозната с тях. Приписва всичко на лошото му възпитание и отсъствието на бащата. А. К. бързо се превръща в черната овца на класа. Често е наказвана, дори когато не е виновна, а учителката бързо успява да настрои децата от класа срещу нея (виктимизация). В началото на втория срок на втори клас детето е изправено пред училищен провал, получава слаби оценки, учителите и съучениците му го избягват. А. К. има занижена самооценка. По това време майка ѝ се обърна към екипа ни за съдействие. Извършихме евалуация на състоянието на детето. Наблюденията ни и резултатите по Теста за аутистичен спектър в детството (CAST) показаха, че проблемите са от регистъра на аутистичния спектър.

В хода на психологичната намеса е необходимо да се отчитат количествените показатели, съчетани с качествената оценка.

Съвместната работа, която предприехме, включваше три пъти седмично сеанси ЕЕГбиофидбек, консултиране на майката с цел структуриране на ежедневните дейности на детето и индивидуална работа с А. К. Екипът залагаше на силните страни на детето – интелект в норма и емоционална стабилност. В индивидуалната работа подчертавахме талантите на А. К. и ѝ съдействахме при изграждането на адекватни копинг стратегии. Разигравяхме и заучавахме с нея някои социални сценарии. След обсъждане с екипа майката на А. К. взе решение да я премести в друго училище, чиято структура беше значително по-гъвкава. На учениците се предлагаша допълнителни часове по избираеми предмети (ЗИП) – изобразително изкуство и спорт. Детето срещна разбирателство от страна на класната, която го интегрира в класа. А. К. осъществи нови приятелски контакти. Постигна значително по-добри учебни резултати. Продължи да посещава още три месеца центъра ни – време, през което стабилизирахме видимия напредък. В момента тя е ученичка в четвърти клас в масово училище. Получава много добри оценки и се радва на добри социални контакти.

След прилагането на програмата се отчитат следните изменения:

На когнитивно ниво – подобряване на вниманието и концентрацията. А. К. е способна да поддържа устойчиво внимание в рамките на 35–40 минути при изпълнение на зададена задача. Абстрахира се от въздействие на дистрактори.

На комуникационно ниво – детето е усвоило и развило нови комуникативни умения. Създава и управлява комуникативни контакти.

В структурирането на средата, като резултат от работата със семейството, се отчитат значителни промени, отнасящи се до стабилност и устойчивост на ежедневната среда, като резултат от съвместната работа със семейството.

Изводите, които могат да се направят, се отнасят до съвместната работа между специалисти от различни области – психолози, медици, педагози и учители, логопеди и семейството. Важно е всички, ангажирани в обкръжението на детето, да бъдат актуално запознавани и обучавани за постигане на оптимално модулиране на средата и задействане на силните страни на индивида. Това е преди всичко въпрос на информация и комуникация.

Тук се разглежда случай от практиката ни, който засяга училищната адаптация на дете от аутистичния спектър. Този случай е показателен за възможностите за интеграция и постигане на успешна училищна адаптация в условията на българската действителност.

Адрес за контакти
Д-р Мартин Джуров
ВСУ “Черноризец Храбър”